

АЛЛА ГРИГОРІВНА БОНДАР – ЖІНКА, ПРО ЯКУ МОЖНА СКЛАДАТИ ЛЕГЕНДИ ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

Квітка О. О.

**Доцент кафедри кібернетики хіміко-технологічних процесів
Доцент кафедри технічних та програмних засобів автоматизації
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського
Київ, Україна
alkvi@ukr.net**

12 травня засновниці і першій завідувачці кафедри кібернетики хіміко-технологічних процесів професору Аллі Григорівні БОНДАР виповнилось би 100 років. Саме цій даті присвячена наша цьогорічна конференція.

Алла Григорівна прожила дуже яскраве, але, на превеликий жаль, занадто коротке життя. Її життєвий шлях можна без перебільшення вважати героїчним. Народилася вона 12 травня 1921 року в с. Цибулеве, Монастирищенського району Черкаської області у родині службовців. Після закінчення школи в 1938 році дівчина стала студенткою першого курсу факультету хімічного машинобудування КПІ (тоді він називався Київським індустріальним інститутом).

В 1941 війна перервала мирне студентське життя Алли БОНДАР. Інститут був евакуйований до

м. Ташкент і її було зараховано студенткою механічного факультету Середньо-Азіатського індустріального інституту. Одночасно з навчанням в інституті вона під керівництвом проф. Н. І. Гельперіна працювала старшим техніком-конструктором в КБ-35 Наркомату боєприпасів, в якому у стислі терміни було створено найбільшу бомбу другої світової війни (ФАБ-5000НГ). В 1942 році вона у прискореному режимі без захисту дипломного проекту закінчила інститут. Війна, окупація рідної землі не могли залишити осторонь активну патріотку. Вона вирішила внести свій вклад у боротьбу з фашистськими поневолювачами – у жовтні 1942 року Алла БОНДАР добровільно вступила до лав Червоної Армії. Спочатку – вона курсант спеціальної військової школи № 3, а з березня 1943 р. – у лавах діючої армії. Бойовий шлях А. Г. БОНДАР пройшла територією Білорусії та Литви на посаді

шифрувальниці з опергрупою штабу партизанського руху на Західному, а потім – на Ш Білоруському фронті. Після звільнення Білорусії її було направлено в розпорядження Київського військового округу, а потім призначено на посаду викладача військової кафедри Київського політехнічного інституту.

Після закінчення війни Алла Григорівна для написання і захисту дипломної роботи відновилася студенткою КПІ (в 1946 році). В лютому 1947 року А. Г. БОНДАР захистила дипломний проект і одержала диплом інженера-механіка з відзнакою. Вона залишилась працювати в КПІ і продовжила навчання. В 1948 році її було зараховано до аспірантури по кафедрі "Машини і апарати хімічних виробництв", а в 1952 році А. Г. БОНДАР успішно захистила кандидатську дисертацію. Після закінчення аспірантури вона працювала асистентом, старшим викладачем, начальником навчальної частини КПІ, доцентом (вчене звання отримала в 1958 р.).

Аллі Григорівні завжди була притаманна активна життєва позиція – це була одна з яскравих рис її характеру. Ще зі студентських часів і в повоєнні роки вона була депутатом Жовтневої районної ради народних депутатів (1939–1947 рр.). Пізніше – в 1947–1957 роках – депутатом Київської міської ради, а в 1963–1967 роках – депутатом Верховної Ради УРСР.

У 1958 році Аллу Григорівну БОНДАР було призначено заступником міністра вищої освіти УРСР, а у 1960 році – першим заступником міністра вищої освіти і середньо-спеціальної освіти УРСР. З 1962 по 1967 р. А. Г. БОНДАР працювала на посаді міністра освіти УРСР.

Цей період її життя пов'язаний не тільки зі складною організаційною роботою в міністерстві, а й з великою політичною діяльністю. Двічі у складі делегації України вона брала участь у роботі Генеральної Асамблеї ООН. Двічі очолювала делегації УРСР в ЮНЕСКО. Про свої враження вона дуже цікаво розповідала колегам і студентам, коли виникала така можливість.

Одна із зустрічей в ООН

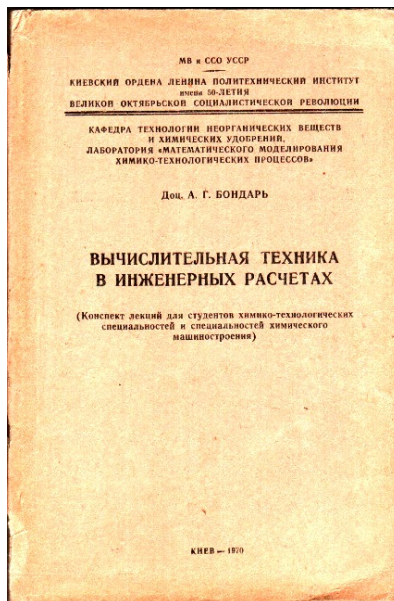
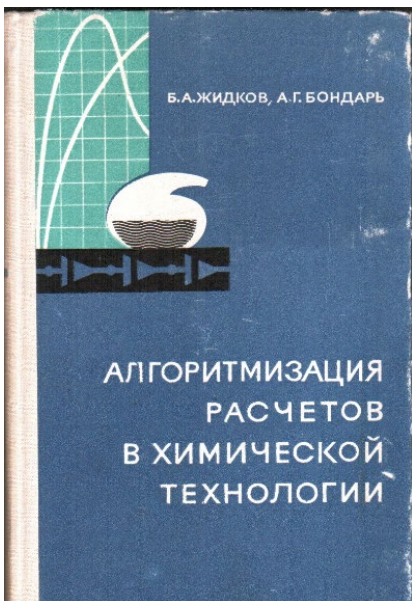

Виступ в ЮНЕСКО

В 1967 році А. Г. Бондар повернулася до викладацької та наукової роботи в КПІ. З властивою їй енергією та ентузіазмом вона взялася до створення в КПІ при кафедрі технології неорганічних речовин та хімічних добрив (зав. кафедрою проф. Плигунов О. С.) нової сучасної спеціальності «Хімічна кібернетика», яку тільки було започатковано академіком В. В. Кафаровим в Московському хіміко-технологічному інституті ім. Д. І. Менделєєва. Алла Григорівна разом з молодими спеціалістами

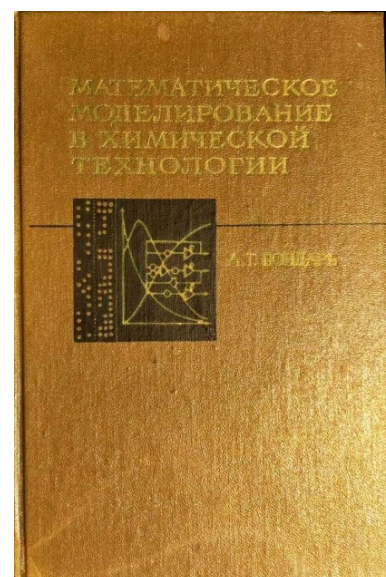
КОМП'ЮТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ І КЕРУВАННЯ В ТЕХНІЦІ ТА ТЕХНОЛОГІЯХ

О. Т. Поповичем та І. А. Потяженком прослухали курси в МХТІ і відразу взялися до роботи. Було створено кілька нових навчальних курсів для студентів, що вже навчались («Методи кібернетики в хімії та хімічній технології», «Оптимізація процесів хімічної технології» та інші). Для читання лекцій з окремих дисциплін запрошувались також провідні фахівці. Наприклад, доцент з МХТІ С. Л. Ахназарова прочитала курс «Планування експерименту», а професор Ю. Л. Далецький – «Спеціальні розділи вищої математики». Також розпочалось читання лекцій з дисциплін «Обчислювальна техніка в інженерних розрахунках» та «Математичне моделювання в хімічній технології» для студентів всіх хімічних спеціальностей. Одночасно з величезною методичною роботою по становленню ряду абсолютно нових курсів лекцій і циклів лабораторних робіт, в 1970 році Алла Григорівна разом зі своїми колегами підготували до друку два навчальних посібники: «Обчислювальна техніка в інженерних розрахунках» та «Алгоритмізація розрахунків у хімічній технології» (Б. А. Жидков, А. Г. Бондар).

В 1973 році вийшов підручник А. Г. БОНДАР «Математичне моделювання в хімічній технології», що втілює досвід автора з читання відповідного курсу студентам хіміко-технологічного факультету. Цей підручник був нагороджений срібною медаллю ВДНГ СРСР (1974 р.). Завдяки методичній досконалості, доступності та простоті математичного фундаменту, цей підручник не втратив своєї актуальності і привабливості і в наш час. Він користується попитом і у сучасних студентів.

Важливу роль для нової спеціальності мало створення нової для хіміко-технологічного факультету матеріальної бази і впродовж 3–5 років навчальні лабораторії були оснащені потужною в масштабах того часу обчислювальною технікою ЕОМ «Промінь», «Наїрі», «МИР-1», а трохи пізніше «МИР-2», а також аналоговими машинами «МН-7» та «ЕМУ-10», що дозволило проводити навчальний процес на сучасному (на той час) рівні.

КОМП'ЮТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ І КЕРУВАННЯ В ТЕХНІЦІ ТА ТЕХНОЛОГІЯХ

Маючи великий досвід організаційної роботи, Алла Григорівна приділяла дуже велику увагу створенню майбутнього колективу кафедри, ретельно підбирала фахівців-однотумців. На початку 70-х років до викладацької роботи були запрошені вже досвідчені фахівці – к.т.н. О. В. Сахненко, к.т.н. Г. О. Статюха і к.т.н. Р. Б. Медведєв. До них додалися молоді спеціалісти О. В. Клименко, Ю. О. Безносик, Р. М. Колеснікова. Вся ця велика складна підготовча робота невеликого, але міцного колективу нарешті отримала результат – 10 січня 1974 р. за наказом міністра вищої і середньої фахової освіти УРСР у Київському політехнічному інституті було створено кафедру кібернетики хіміко-технологічних процесів, першим завідувачем якої було призначено Аллу Григорівну БОНДАР.

А. Г. Бондар і ас. О. С. Куненко консультують студентів-дипломників (1973 р.)

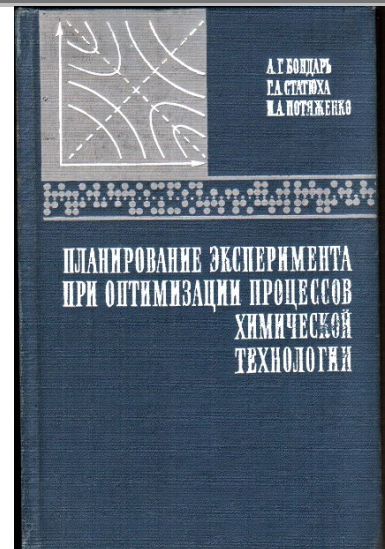
А. Г. Бондар, ас. І. О. Потяженко і ас. О. В. Клименко навчають студентів роботи на ЕМУ-10 (1973 р.)

Саме в цей час вона представила свій вищезгаданий підручник для отримання ступеня доктора технічних наук і успішно його захистила. В тому ж 1974 році вона отримала звання професора. Роки формування спеціальності і створення кафедри співпали з перебудовою моделі управління, яке запропонував в Київському політехнічному інституті ректор Г. І. Денисенко (1971–1987). Аллу Григорівну було призначено проректором КПІ з навчально-методичної роботи (1973 р.) і вона очолювала цей дуже важливий для ВНЗ напрям роботи до 1980 року. Можна лише дивуватись, як у неї на все це вистачало сил, часу і енергії! Можу додати приклад від себе – в січні 1974 наша група закінчувала написання дипломів і готувалась до їх захисту. Не зважаючи на всі свої навантаження, Алла Григорівна уважно переглянула всі 32 дипломні роботи, давала поради, пропонувала виправлення, якщо було потрібно. Тих, з ким не встигала поспілкуватись на кафедрі, запрошувала до себе додому на вихідні.

Створення кафедри стало важливим кроком у втіленні мрії Алли Григорівни як по розбудові спеціальності, що мала готувати фахівців сучасного рівня того часу, так і по створенню і розвитку в Україні нового наукового напрямку – «Хімічна кібернетика». Вона ретельно займалась розвитком кафедри – вивчався і вдосконалювався досвід, набутий випуском молодих спеціалістів, готувались нові навчальні курси, створювалось методичне забезпечення. Лише за перші роки існування кафедри було видано більше десятка навчально-методичних посібників, в тому числі – «Планування експерименту в хімічній технології» (А. Г. Бондар, Г. О. Статюха, 1976 р.), «Планування експерименту при оптимізації процесів хімічної технології» (А. Г. Бондар, Г. О. Статюха, І. О. Потяженко, 1980 р.), пізніше –

«Обчислювальна математика в хімії і хімічній технології» (С. В. Брановицька, Р. Б. Медведєв, Ю. Я. Фіалков, 1986 р.).

Дослідницька робота кафедри починалась з невеликої госптеми з Київським заводом хімікатів по дослідженню процесів очищення стічних вод від ртуті (виконавці роботи – А. Г. Бондар, Г. О. Статюха, І. О. Потяженко). Протягом кількох наступних років обсяг фінансування кафедри був збільшений в десятки разів, що дозволило не тільки виконувати замовлення промисловості, але й нарощувати науковий потенціал кафедри, поповнювати її новими обчислювальними машинами та іншим обладнанням. Успішно захистили кандидатські дисертації О. В. Клименко, І. О. Потяженко, О. С. Корольов, О. О. Квітка, Ю. О. Безносик, Р. М. Колеснікова; згодом – О. М. Шляханов, С. Г. Бондаренко (майбутні доценти кафедри), Л. М. Бугаєва, Н. В. Браженко, О. І. Муравьов, Є. М. Земляк, О. В. Федоров (майбутні наукові співробітники). Успішній науковій діяльності кафедри сприяла увага до неї з боку Мінхімпрому СРСР, де гідно оцінили науковий потенціал колективу, очолюваного Аллою Григорівною. У 1976 році наказом цієї організації було створено галузеву науково-дослідницьку лабораторію (ГНДЛ) "Проектування типового програмного забезпечення", керівником якої призначена проф. А. Г. Бондар.

Поступово на кафедрі склалося декілька наукових напрямків. Один з них, присвячений розробці АСУ ТП очолив доц. Р. Б. Медведєв. Ця група науковців розробили АСУ ТП виробництва аміаку з коксового газу на Новолипецькому металургійному заводі і наприкінці 70-х років передали її в промислову експлуатацію. Інша група (керівник доц. Г. О. Статюха) займалась розробкою підсистеми автоматизованого проектування ЕКОЛОГІЯ у рамках САПР "ХІМПРОМ" (замовник ГІАП Мінхімпрому СРСР), яка також була успішно здана в експлуатацію. Ця робота була нагороджена Міністерством вищої і середньої-спеціальної освіти УРСР за найкращу наукову роботу (1981 р., друга премія).

Весь цей неоціненний досвід як навчальної, так і наукової роботи, отриманні результати, наукові статті і підручники сформували фундамент наукової школи «Математичне моделювання хімічних і технологічних процесів та систем», яку було створено колективом кафедри кібернетики хіміко-технологічних процесів під керівництвом А. Г. Бондар¹. За подальші роки наша наукова школа суттєво виросла, зміцніла, її результати і досягнення представлені на багатьох наукових конференціях, в тому числі і на цій.

Було багато планів, багато ідей, сподівань, але тяжка і нездоланна хвороба перервала її життя. 6 жовтня 1981 року Алла Григорівна Бондар відійшла у вічність..

¹ Безносик Ю. О. Наукова школа кафедри кібернетики хіміко-технологічних процесів КПІ ім. Ігоря Сікорського «Математичне та комп'ютерне моделювання хімічних і технологічних процесів та систем» / Комп'ютерне моделювання в хімії та технологіях і системах сталого розвитку – КМХТ-2018: збірник наукових статей Шостої міжнар. наук.-практ. конф. – Київ. КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. с. 10-16.

Відкриття пам'ятника Аллі Григорівні Бондар на Байковому цвинтарі в Києві

*Горят не угасая георгины,
Метелью хризантемы размело,
Последний путь усыпав героине,
Раздавшей щедро нам свое добро.*

*Простая женщина с седыми волосами
Ушла из жизни, смерти покоряясь.
Но мы не верим, она вечно с нами –
Живет, работает, с невзгодами борясь.*

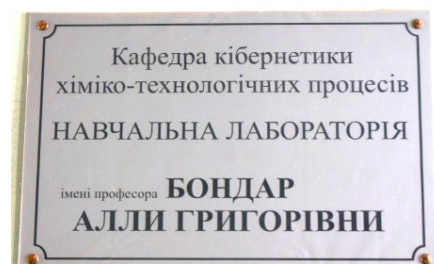
Р.Н. Колесникова

Аллу Григорівну було відзначено багатьма урядовими нагородами – двома орденами Трудового Червоного Прапора та десятьма медалями, в тому числі медаллю «Партизану Вітчизняної війни».

Творча наукова спадщина професора Бондар Алли Григорівни складає близько 150 наукових праць – монографії, наукові статті, підручник, навчальні посібники і методичні роботи. Вона навчила та виховала багато учнів – хіміків-технологів, що оволоділи методами математичного моделювання, фахівців з хімічної кібернетики, в тому числі кандидатів наук та майбутніх докторів. На алеї зірок перед головним корпусом КПІ одна з зірок належить їй.

Алла Григорівна залишила нам, її колегам та учням створену нею кафедру, колектив якої старанно збирала, та заповіт розбудувувати її. Одна з лабораторій кафедри носить тепер її ім'я. Колектив кафедри успішно працював без своєї засновниці майже сорок років.

Про це свідчать наукові доробки колективу кафедри, її міжнародні зв'язки, видані підручники та навчальні посібники, біля 1000 підготованих фахівців. Наразі у житті кафедри і її колективу настав новий етап – в зв'язку зі структурними перебудовами в університеті з 2020 року вони влилися до новоствореної кафедри Технічних та програмних засобів автоматизації. Хочеться побажати на цьому новому етапі розвитку зберегти та примножити досягнення кафедри кібернетики хіміко-технологічних процесів, її наукову школу. Напевне саме цього побажала б нам Алла Григорівна.

Наостанок відкрию невеликий секрет – позаочі колеги лагідно звали Аллу Григорівну Алічкою. Це не було фамільярністю, це було відношення, як до матусі, якою вона була як для своїх співробітників, так і для студентів. Всі, хто її знав, пам'ятатимуть її як Вчителя і як Людину.

Такою ми будемо пам'ятати Алічку завжди.